

TARKASTUSRAPORTTI

JOENSUU

Pekkala

Rantaan ajautuneen puukourun tarkastus ja dokumentointi
20.11.2018

Museovirasto

ARKEOLOGISET KENTTÄPALVELUT

KOEKAIVAUSRHYMÄ

ESA MIKKOLA

Tiivistelmä

Pohjois-Karjalan museo ilmoitti Pielisjoen rannalta löytyneestä mahdollisesta ruuhesta Museovirastoon lokakuussa 2018. Poikkeuksellisen matalalla olleen Pielisjoen etelärannalta läheltä Pekkalan siltoja oli paljastanut runsaasti puutavaraa, joiden joukossa oli työstettyjä puita. Puutavaraa oli noin 50 metrin matkalla rantapenkalla ja vedessä. Mahdollista ruuhta ei sen huonon kunnon vuoksi voitu nostaa tarkemmin tutkitavaksi, joten Museoviraston koekaivausryhmä sai tehtäväkseen dokumentoida löydön ennen sen uudelleen peittymistä veden alle. Noin 4 metriä pitkstä kourusta tehtiin 3D-malli AgiSoft Photoscan -ohjelmalla. Tarkastetulla alueella oli oletetun ruuhen lisäksi ainakin kaksi muuta puukourua sekä useita rakenneosia. Mikäli nyt dokumentoitu kouru on ruuhi, on sitä muokattu muuhun tarkoitukseen sopivaksi. Kourut, laudat ja työstetyt puunosat saattavat olla peräisin aiemmin lähistöllä sijainneen Pekkalan sahan laituri- tai uittorakenteista. Pekkalan saha toimi vuosina 1904-1916.

*Kannen kuva: Sara Perälä mittaa puukourua. Kuvassa myös Pohjois-Karjalan museon konservattori Jari Munkki.
AKDG 5994:2*

Arkisto- ja rekisteritiedot

Kohteen nimi:	JOENSUU Pekkala
Muinaisjäännöslaji:	-
Muinaisjäännösrekisterinro:	-
Tutkimuksen laatu:	Tarkastus ja dokumentointi
Tarkastaja:	Esa Mikkola ja Sara Perälä
Tutkimuksen rahoittaja:	Museovirasto (virkatyö)
Kenttätyöaika:	20.11.2018
Tarkastettu ala:	n. 500 m ²
Maakunta:	Pohjois-Karjala
Kaupunki, kylä:	Joensuu, Pekkala
Kiinteistötunnus:	167-14-9903-4 Karsikonpuisto
Peruskartta, TM35-lehtijako:	N5424G4
Peruskartta, Yleislehtijako:	4223 09 JOENSUU
Tutkitun alueen keskikoordinaatit:	N: 6944946 E: 643328 (ETRS-TM35FIN)
Tutkitun alueen korkeus:	Z: 76-77 (N2000)
Kohteen lähin osoite:	Imatrantie, Joensuu
Tarkastuslöydöt:	-
Aikaisemmat tutkimukset:	-
Aikaisemmat löydöt:	-
Digikuvat:	AKDG5449:1-24
Kartat:	Yleiskartta 1:750, A4
Liitteet:	3D-malli pdf-muodossa
Tutkimusraportti:	Museoviraston arkisto, Helsinki

JOENSUU Pekkala

N: 6944946 E: 643328 (ETRS-TM35FIN) Z: 76-77 (N2000)

1: 40 000

JOENSUU Pekkala

N: 6944946 E: 643328 (ETRS-TM35FIN) Z: 76-77 (N2000)

1: 5000

TARKASTUSKERTOMUS

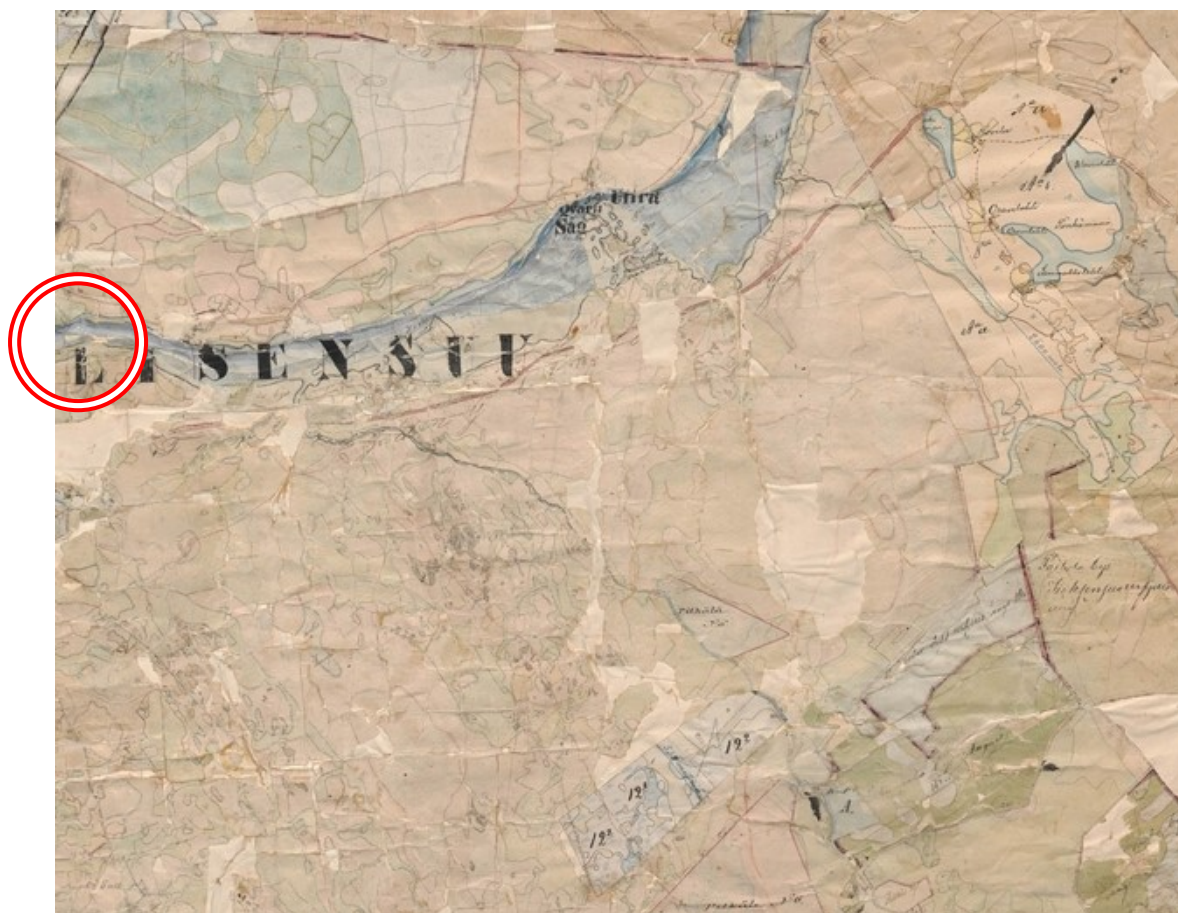
Pielisjoen vedenpinta oli poikkeuksellisen matalalla loppusyksystä 2018 kuumen ja kuivan jälkeen. Pielisjoen rannoilta paljastuikin useita aiemmin veden peittämiä kohtia. Pohjois-Karjalan museolle tuli lokakuussa 2018 ilmoitus Pekkalan sillan läheltä löytyneestä ruuhesta. Intendentti Salla-Maria Tikkanen sai tiedon löydöstä sähköpostilla 31.10.2018. Tosin Pohjois-Karjalan museon puu- ja metallikonservaattori Jari Munkki epäili kyseessä olevan ennemminkin jonkinlaisen puukourun kuin ruuhen, sillä kourun toinen pää on sahattu taiseksi. Lyödyn nostamista ja säilyttämistä Pohjois-Karjalan museon tiloissa harkittiin, mutta se todettiin mahdottomaksi jo pelkästään esineen suuren koon vuoksi. Löytöä ei myöskään pystytty siirtämään kauemmas vesirajasta ilman mittavia erityisjärjestelyjä.

Löytöpaikalta otetuissa valokuvissa löydön ympärillä näkyi runsaasti työstettyä puutavaraa, mm. Y-mallinen puuesine sekä runsaasti lautoja sekä joitakin pyöröpuita. Museoviraston Kulttuuriympäristöpalvelut-osastolla löytöä pidettiin siinä määrin mielenkiintoisena ja merkittävänä, että kohteen tarkastaminen ja dokumentointi katsottiin aiheelliseksi. Koekaivausryhmä sai Museoviraston Itä- ja Pohjois-Suomen kulttuuriympäristöpalveluilta 6.11.2018 toimeksiannon kohteen dokumentoinnista. Dokumentointi toteutettiin 20.11.2018 talvisissa olosuhteissa. Dokumentointiin osallistuivat FM Esa Mikkola ja FM Sara Perälä Museoviraston koekaivausryhmästä sekä konservaattori Jari Munkki Pohjois-Karjalan museosta. Dokumentoinnin yhteydessä löydön tarkka paikka mitattiin Topcon VRS-GPS –laitteella. Lisäksi kourusta otettiin 160 yksityiskohtaisia valokuvaa, joista laadittiin jälkityövaiheessa 3D-malli AgiSoft Photoscan –ohjelmalla. 3D-malli on tämän tarkastuskertomuksen liitteenä pdf-muodossa. Esa Mikkola vastasi maastossa valokuvauksesta ja Sara Perälä 3D-mallin laatimisesta sekä yleiskartan piirtämisestä.

Tarkastettu kohde sijaitsee Pielisjoen etelärannalla noin 30 metrin päässä joen ylittävästä Pekkalan sillasta. Valtatie 6 eli Imatrantie ylittää joen Lassinsaaren eli Ruutinsaaren itäpuolelta. Vanhempi, Rantakylän puoleinen silta valmistui 1983 ja uudempi silta sen viereen vasta 2011. Siltojen itäpuolella Pielisjoen eteläinen rantaviiva kulkee lounaasta koilliseen. Ranta on matala ja melko tasainen. Rantatörmällä kasvaa nuorta koivikkoa ja pajuja. Löytöpaikan kaakkoispuolella on valaistu kuntorata, koulu sekä Karsikon kaupunginosan rakennuskantaa. Löytöpaikasta lounaaseen, Imatrantien länsipuolella, on Pekkalan kartanoalue vanhoine asuin- ja maatilarakennuksineen. Kauppaneuvos Petter Parviainen oli rakennuttanut kartanon kesähuvilakseen vuonna 1881. Vuonna 1914 kartano myytiin Gustaf Cederbergille ja hänen pojilleen, jotka olivat perustaneet lähistölle Pekkalan ja Karsikon sahat. Myöhemmin kartano toimi Oy Kaukas Ab:n konttorina. Nykyisin Pekkalassa toimii lasten ja nuorten kuvataideoppilaitos.

Nyt tarkastetun kohteen lähistössä on sijainnut kaksi Gustaf Cederbergin perustamaa sahaa. Karsikon saha oli perustettu 1877 ja Pekkalan saha vuonna 1904. Molemmat sahat lakkautettiin ja toiminnot keskitettiin Penttilän sahalle Pielisjoen suuhun. Pekkalan sahan sijaintia ei kartta-analyysillä pystytty kuitenkaan jäljittämään. Saha oli toiminnassa vain 12 vuotta eikä sinä aikana alueelta tiettävästi laadittu karttaa. Pääosin vuosina 1840-1865 valmistuneen pitäjänkartaston Pielisensuun kartassa alueella on lähinnä niittyä ja peltoa. Kartta on tosin Pekkalan kohdalta vaurioitunut.

Pielisjoen rannalla makaava puuaines voi hyvinkin olla peräisin Pekkalan tai Karsikon sahojen uittolaiturista. Näin ollen myös dokumentoitu kouru voi liittyä uitto- ja sahatoimintaan. Tämä tulkinta ei sulje pois mahdollisuutta, että kyseessä voisi olla vanhempi ruuhi, jota on uusiokäytetty kouruna tai kaukalona. Kourun toisen pään sahaaminen läheltä kapenemiskohtaa viittaa vahvasti uusiokäyttöön.

Kuva 1. Ote pitäjänkartasta. Tutkimuskohde sijaitsee Pielisensuu-tekstin L-kirjain kohdalla. Karttalehti on aikoinaan leikattu vastaamaan peruskarttalehtijakoa ja myös teksti on jäänyt kahdelle eri karttalehdelle. Vain Utran sahan alue merkitty selvästi. Kansallisarkisto Pitäjänkartta Joensuu (4223 12 la.* -/--)

Kuva 2. Näkymä Pekkalan siltojen alta. Kuva Esa Mikkola/Museovirasto. AKDG 5994:1

Kuva 3. Puisia rakenneosia ja puutavaraa Pielisjoen etelärannalla lähellä Pekkalan siltoja. Kuva Esa Mikkola/Museovirasto. AKDG 5994:14

Kuva 4. Puisia rakenneosia ja puutavaraa Pielisjoen etelärannalla lähellä Pekkalan siltoja. Kuvattu kaakosta. Kuva Esa Mikkola/Museovirasto. AKDG 5994:7

Kuva 5. Puisia rakenneosia ja puutavaraa Pielisjoen etelärannalla lähellä Pekkalan siltoja. Kuva Esa Mikkola/Museovirasto. AKDG 5994:9

Kuva 6. Puisia rakenneosia ja puutavaraa Pielisjoen rantapenkalla lähellä Pekkalan siltoja. Huom. toinen kourumainen puu. Kuvattu luoteesta. Kuva Esa Mikkola/Museovirasto. AKDG 5994:16

Kuva 7. Erilaisia puisia rakenneosia, jotka paljastuivat Pielisjoen etelärannalta matalan veden aikaan. Kuva Esa Mikkola/Museovirasto. AKDG 5994:11

KOURU/RUUHI

Konservaattori Jari Munkki opasti Museoviraston tutkijat paikalle aamulla 20.11.2018. Kouru makasi Pielisjoen rannalla kourupuoli ylöspäin. Kirveellä veistetty pääty osoitti lounaaseen ja sahalla katkaistu pääty koilliseen. Kouru oli hyvin huonossa kunnossa, sillä se oli haljennut useasta kohdasta. Puuaines oli kuitenkin paikoin vielä kovaa ja osin jäässä. Kourun joen puoleisesta reunasta oli murtunut pois osa noin metrin matkalta. Kouru oli 410 cm pitkä, 51 cm leveä ja noin 20 cm paksu. Kouruosan pituus oli hieman yli 3 metriä ja sen leveys oli noin 40 cm. Syvyyttä kourulla on alle 15 cm.

Kuva 8. Puukouru, mahdollisesti uusiokäytetty ruuhi. Kuvattu koillisesta. Kuva Esa Mikkola/Museovirasto. AKDG 5994:19.

Kuva 9. Puukouru, mahdollisesti uusiokäytetty ruuhi. Kuvattu lounaasta. Kuva Esa Mikkola/Museovirasto. AKDG 5994:20.

Kuva 10. Vaurioitunut kohta kourun joenpuoleisessa kyljessä. Kuva Esa Mikkola/Museovirasto. AKDG 5994:21

Kuva 11. Puukourun lounaispään veistojäljet. Dendrokronologinen ajoitusnäyte sahattiin tästä päästä. Kuva Esa Mikkola/Museovirasto. AKDG 5994:22

Kuva 12. Puukourun sahattu koillispäätä. Kouru on katkaistu kohdasta, jossa koverrus lähtee kapenemaan. Kuva Esa Mikkola/Museovirasto. AKDG 5994:23

Kouru on koverrettu ilmeisesti tulta apuna käyttäen, sillä kourun sisäpuolella on vielä jälkiä hiiltyneestä puusta. Kouru on katkaistu koilliseen osoittavasta päädystä läheltä kohtaa, jossa kouru lähtee kapenemaan uudelleen. Sahaus viittaa kourun alkuperäisestä käyttötarkoituksesta poikkeavaan uusiokäyttöön.

Kuva 13. Puukourun sahattiin dendrokronologinen näyte. Kuva Esa Mikkola/Museovirasto. AKDG 5994:24

Kourusta otetusta dendrokronologisesta ajoitusnäytteestä ei tätä raportti kirjoittaessa ole vielä saatu ajoitustulosta. Kouru voi liittyä Pekkalan sahan uittorakenteisiin, mutta se voi olla myös 1900-luvun alkua vanhempi. Alueella on myös muita puukouruja, mutta niitä ei ollut mahdollista dokumentoida tarkemmin tämän tarkastuksen yhteydessä. Kourua ei liikuteltu tarkastuksen yhteydessä. Tiedossa ei ole, onko se säilynyt miten hyvin kuluneen talven jäät sekä kevään ja kesän vedenpinnan vaihtelut. Tarkastukseen jälkeen laaditun 3D-mallin avulla kourun tai ruuhan rakennetta ja yksityiskohtia voidaan tutkia tarkemmin.

Helsingissä 22.10.2019

Esa Mikkola, FM

LÄHTEET

Painetut lähteet ja kirjallisuus:

Ahonen, Kalevi (1985). Joensuun kaupunki 1845-1920. Teoksessa Ahonen, K., Huurre, M. & Vesajoki, H. 1985. *Joensuun kaupungin historia: 1, Joensuun kaupunki 1848-1920*. Joensuu: Joensuun kaupunki.

DIGIKUVALUETTELO

AKDG 5994:

Kuvaaja: Esa Mikkola

1. Näkymä Pekkalan siltojen alta. Kuvattu etelästä.
2. Sara Perälä mittaa puukourua Topcon VRS-GPS:llä. Kuvassa myös Pohjois-Karjalan museon konservattori Jari Munkki. Kuvattu koillisesta.
3. Puinen rakenneosia Pielisjoen rannalla.
4. Puisia rakenneosia Pielisjoen etelärannalla.
5. Puisia rakenneosia Pielisjoen etelärannalla.
6. Puisia rakenneosia Pielisjoen etelärannalla.
7. Puisia rakenneosia Pielisjoen etelärannalla.
8. Puisia rakenneosia Pielisjoen etelärannalla.
9. Puisia rakenneosia Pielisjoen etelärannalla.
10. Toinen puukouru Pielisjoen etelärannalla.
11. Puisia rakenneosia Pielisjoen etelärannalla.
12. Puisia rakenneosia Pielisjoen etelärannalla. Kuvattu koillisesta.
13. Puisia rakenneosia Pielisjoen etelärannalla. Kuvattu koillisesta hieman kauempaa kuin edellinen kuva.
14. Puisia rakenneosia Pielisjoen etelärannalla ja vesirajassa poikkeuksellisen matalan veden aikaan.
15. Puisia rakenneosia Pielisjoen etelärannalla ja vesirajassa poikkeuksellisen matalan veden aikaan.
16. Puukouru Pielisjoen etelärannalla. Kuvattu pohjoisesta.
17. Kirveellä veistetty yksityiskohta puisessa rakenneosassa Pielisjoen etelärannalle kertyneissä puissa
18. Puukourusta (mahdollinen ruuhi) sahataan näytettä
19. Puukouru, mahdollinen uusiokäytetty ruuhi. Kuvattu koillisesta.
20. Puukouru, mahdollinen uusiokäytetty ruuhi. Kuvattu lounaasta.
21. Puukouru, mahdollinen uusiokäytetty ruuhi. Vaurioitunut kohta joen puoleisessa kyljessä
22. Puukourun lounaispään veistojäljet.
23. Puukourun sahattu koillispääty.
24. Puukourun sahattu koillispääty.